

Antero Leitzinger

Tutkija, VTT
Maahanmuuttovirasto
antero.leitzinger@migri.fi

Rajat kiinni

Joulukuusta 1949 lähtien suomalaiset saattoivat matkustaa Ruotsiin, kunhan heillä oli passi – ja pian ei vaadittu sitäkään. Harva muisti jääneensä Tornionjoella rajapuomin taakse kertaakaan koko elinaikanaan ennen maaliskuuta 2020. Yhtäkkiä Itä- ja Länsi-Pohjanmaan välisestä rajasta tuli kuitenkin eurooppalaisen vapaan liikkuvuuden ja pohjoismaisen yhteistyön murtumisen häpeällisin muistomerkki. Sitä traumaa tuskin pyyhitään lappilaisten mielestä seuraavaan 70 vuoteen, eikä sitä huojenna sekään, että lähes kaksi kuukautta kesti kyseenalaistaa rajasulun perustuslaillisuus. Sen enempää suomalaisten kuin turvapaikanhakijoidenkaan tuloa Suomeen ei voida kieltää, joten rajojen ”sulkeminen” kohdistuu lähinnä rehellisiin työntekijöihin ja maksaviin turisteihin. Eräillä tahoilla ehdittiin riemastua siitä, että pandemian pelosta Suomi teki sen, mitä ei syksyllä 2015 pidetty mahdollisena: laittoi ”rajat kiinni” – vaikka se tarkoittikin sitä, ettei neljä vuotta luvatta maassa viipyneitä ulkomaalaisia voitu enää palauttaa kotimaihinsa.

Rajan ”sulkeminen” pelkin hallinnollisin päätöksin, ilman muureja tai miinakenttiä, on ollut maahanmuuton vastustajien hellemyytti, jolla voi olla kauaskantoiset seuraukset: yhtäältä se ei toiminutkaan aivan toivotulla tavalla, toisaalta se tarjoaa vaarallisen ennakkotapauksen, jonka jäljiltä ulkomailla työskentely tai opiskelu ja turismi ei kovin nopeasti palaudu entiselleen. Ihmiset

eivät enää pitkään aikaan voi luottaa siihen, etteivät kalliit matkat keskeydy äkillisesti ja että Suomesta on aina avoimet portit länteen. Erityistä toipumista vaatinee sekin, että Suomessa kuten muuallakin rajuihin toimiin turvautuivat vanhojen puolueiden muodostamat hallitukset, ja että niiden tueksi löytyi pohjoiskorealaista muistuttava yksimielisyys. Näinkö kevyttä oli perinteisen politiikan vakaus ja avoimen yhteiskunnan moniäänisyys?

Esikuvia täytyy hakea maailmansotien ajalta tai vielä kauempaa historiasta. Monen mieleen tuli ”musta surma”, jonka uskotaan levinneen tataarien Krimillä harjoittamasta biologisesta sodankäynnistä: piiritettyyn Kaffan kaupunkiin singotuista ruumiista. Tosin tieto perustuu Kaffaa puolustaneiden genovalaisten kertomuksiin, jotka kirjannut notaari Gabriele de Mussi ei ollut silminnäköijä saati puolueeton historiantutkija. Genovalaispakolaisten mukana tauti levisi 1347 Konstantinopoliin ja seuraavana vuonna Kyprokselle, jossa kostoksi murhattiin kaikki saaren muslimit – nämä kun eivät näyttäneet sairastuvan yhtä herkästi kuin kristityt. Toinen italialainen notaari, Nicola de Martoni huomasi puoli vuosisataa myöhemmin, että Kyproksen majatalot vilisivät kirppuja, koska sikoja pidettiin sisätiloissa. Yhteys kirppujen ja ruton välillä valkeni tutkijoille vasta vuosisatojen päästä, mutta selittää muslimien ja juutalaisten paremman terveyden, joka epäilytti aikalaisia.

Euroopassa olivat muslimit käyneet vähiin 1300-luvulla, mutta juutalaisista tuli tavanomaisia syntipukkeja. Heidän syytettiin myrkyttäneen kaivoja tataarien toimeksiantosta. Erityisen vaarallisina pidettiin saksankielisissä maissa myyttisiä ”punajuutalaisia”, jotka olivat kokoamassa joukkojaan jossain kaukana idässä, asekuntoisina ja saastaisina – paljon hirvittävämpinä kuin heidän eurooppalaiset uskonveljensä, jotka tunnettiin kohtuullisen siivoina, tavallisina kuolevaisina. Juutalaisvainoja oikeutettiin sillä, että kesyjenkin juutalaisnaapurien taustalta paljastui villien punajuutalaisten salaliitto, jossa ei armoa tunnettaisi eikä keinoja kaihdettaisi. Napoleonin vastustaneen rouva de Staëlin mukaan venäläisestäkin paljastuisi pintaa raaputtamalla hirmuinen tataari.

Rutto levisi Euroopassa noin kymmenen vuoden välein 1700-luvulle saakka, yhtä pitkään kuin kertomukset maailmanloppua enteilevistä punajuutalaisista, jotka vaihtuivat Napoleonin johtamiin vapaamuurareihin ja Antikristuksen johtamiin kiinalaisten muodostamaan ”keltaiseen vaaraan”. Ruton sijaan tulivat kolera, espanjantauti, aasialainen influenssa, AIDS, SARS ja muut vitsaukset, joiden nostattama kauhu näytti kuitenkin hiipuvan. Muukalaisviha ja pogromit jäivät vuosikymmeniksi taustalle, mutta viime kuukausina on Kiinassa syrjitty mustia ja Italiassa pahoinpidelty kiinalaisiksi luultuja filippiiniläisiä, eivätkä Keski-Aasian korealaiset tai Venäjän keskiaasialaiset siirtotyöläiset ole koskaan olleet niin alttiita pogromeille kuin nyt. Salaliittoteoriat ovat sitkeitä, vaikka muuttavatkin muotoaan.

Kulkutautien torjunnassa edistettiin lääkkeiden, rokotusten ja hygienian avulla. Yksi opetus oli altistuneiden asettaminen karanteeniin. Terijoelle perustettiin 4.7.1918 karanteeni-leiri, josta tuli moneksi vuodeksi pakolaisten vastaanottokeskus. Vaikka rajaa välillä ”suljettiin” Neuvosto-Venäjällä riehuneiden tautien kuten helmikuussa 1920 ruton takia, ei pakolaisten tuloa voitu estää. Vielä 1959 Lääkintöhallitus teki luetteloita maista, joista tulevilta matkustajilta pitäisi vaatia rokotustodistusta, ja 1970 Helsingissä jäljitettiin isorokolle altistuneita ulkomalaisia. Harva sellaista kuitenkaan enää muis-

teli 2020-luvun alkaessa. Olimme tuudittautuneet maailmaan, joka muuttui rysäyksellä.

Ilmestyskirjan ratsastajat eivät tule yksin, vaan tautien rinnalla kulkevat nälkä, väkivalta ja kuolema. Kun poliittiset ideat ja päätökset ottavat mallia historian hämäristä, on kiusauksena soveltaa tuttuja keinoja ja poppakonstejakin joka tilanteeseen. Karanteenit ovat kuitenkin eri asia kuin iskulause ”rajat kiinni”, eikä maarajoja voi sulkea samaan tapaan kuin satamia ja lentokenttiä. Kansainvälisen yhteistyön ja kanssakäymisen hylkääminen oli vaarallista vastamyrkkyä. Suomen ja Ruotsin sairaaloissa ja hoivakodeissa työskentelevien rajanylittäjien häirintä oli vastuutonta. Tornionjoen häpeärajan pystyttämisen sijaan nyt olisi kannattanut päinvastoin kiirehtiä ulkomaisen hoito- ja hoiva-henkilökunnan värväämistä tuleviin tarpeisiin, jotka eivät suinkaan ole vähentyneet sen jälkeen kun hoitajamitoituksista viimeksi väiteltiin. Kansainvälisen muuttoliikkeen syyllistämisen sijasta kannattaisi keskittyä valistukseen. Ei pitäisi ”jäädä tuleen makamaan”, vaan syöksyä rohkeasti eteenpäin.

Suomi ei sulkeutunut 1920-luvulla, vaan päinvastoin otti vastaan 1921 Kronstadtista ja 1922 Itä-Karjalasta yhä suurempia pakolaismääriä sekä sopi 1929 mennessä passi-vapaudesta pohjoismaiden ja Viron kanssa. Vastaava avautuminen toistui kun Suomi jatkosodan aikaan pelasti inkeriläisiä ja virolaisia sekä olympiakesänä 1952 avasi rajansa koko maailmalle viisumivapaasti ja pohjoismaalaisille ilman passejakin. Kolmas avautuminen 1960-luvulla käänsi oleskelulupien ja kansalaistamispäätösten määrät kasvuun. Neljäs avautuminen alkoi Neuvostoliiton hajoamisesta ja Euroopan yhdentymisestä. Itenäisen Suomen historiassa ulkomaalaispoliittinen avautuminen on osunut joka sukupolven kohdalle kriisien jälkeen. Niin käyneet nytkin, kunhan harhakuva suljettujen rajojen autuudesta on haihtunut, rohkeus voit-tanut pelon ja kunnia syrjäyttänyt häpeän. Maailma on aiemminkin selvinnyt kansanterveydellisistä haasteista nopeammin kuin niiden perinnöksi jääneistä mielenterveydel-lisistä pelkotiloista ja kulttuurillisista asen-teista.